

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

Genel Bakış

Borçlar hukuku medeni hukukun bir bölümü olup borç ve borç ilişkilerini düzenler. Borçlar hukukunun ana kaynağı 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'dur. Borçlar Kanunu, genel hükümler ve özel borç ilişkileri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Genel hükümler bölümünde borcu doğuran sebepler, ifayı ve borcu sona erdiren sebepler vb. konular düzenlenir. Özel borç ilişkilerinde ise satım, kira gibi sözleşme çeşitlerini ve havale, vekâletsiz iş görme gibi hukuki ilişkileri düzenlemektedir.

Borçlar Hukukunun Ana İlkesi: Sözleşme Özgürlüğü

Sözleşme özgürlüğü borçlar hukukunun ana ilkelerinden en başlıcasıdır. Sözleşme özgürlüğü ilkesi, irade özerkliği ilkesinin görünüm şekillerinden biridir. İrade özerkliği ilkesi, Medeni Hukukun temelini teşkil eden kişi özgürlüğünün, Borçlar Hukukunun temelini oluşturan sözleşme özgürlüğünün, Miras Hukuku alanında hâkim olan ölüme bağlı tasarruf yapma özgürlüğünün ve Eşya Hukuku alanında geçerli olan mülkiyet özgürlüğünün ortak düşünsel temelini oluşturur. Sözleşme özgürlüğü ya da irade özerkliği karşı tarafla sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin içeriğini tespit etme konularında tarafların özgür olmasını ifade etmektedir. Ancak sözleşme özgürlüğünün istisnaları da vardır. TBK'nın 27. maddesi sözleşmenin içeriği yönünden sınırlamaları düzenlemektedir. Yine sözleşme yapma özgürlüğünün istisnası da vardır.

Borç İlişkisinin Temel Kavramları

Borç ilişkisi kavramı, geniş anlamı itibarıyla, çeşitli borçların doğumuna dayanak oluşturan hukuki ilişkiyi ifade etmektedir. Bu yönüyle, Türk Borçlar Kanunu'nun m. 1-48 hükümlerinde düzenlenen Sözleşmeden Doğan Borç ilişkileri, TBK 49-76 hükümlerinde düzenlenen Haksız Fiillerden Doğan Borç ilişkileri ve TBK 77-82 hükümlerinde düzenlenen Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borç ilişkileri bu anlamda çeşitli borçlara kaynak oluşturan geniş anlamda borç ilişkileri olarak nitelendirilir. Öte yandan, yukarıda belirtilen borç ilişkilerinden doğan çeşitli borçları, geniş anlamda borç ilişkisi kavramından ayırmak için dar anlamda borç ilişkisi veya kısaca borç kavramı kullanılmaktadır. Borç kavramı, borçlunun alacaklıya karşı borç konusu olan şeyi (edimi) yerine getirme yükümlülüğünü ifade eder.

Bir borç ilişkisinde yerine getirilmesi gerekli borcun konusuna da edim denmektedir. Edimi çeşitli yönlerden sınıflandırmak mümkündür. Öncelikli olarak edim vermek, yapmak ya da yapmamak olarak üç şekilde gerçekleşir. Vermek ve yapmak edimleri olumlu iken yapmamak edimi olumsuz bir edimdir.

Verme edimleri nitelikleri yönünden parça borcu, çeşit borcu ve seçimlik borç olarak sınıflandırılırlar. Eğer taraflar borcun konusunu özelliklerini belirterek

somutlaştırmış ise parça borcu; buna karşılık, borcun konusu cinsi belirtilerek ifade edilmiş ise çeşit borcu söz konusu olur. (X) parsel numaralı taşınmazın satışı; bir kişinin boynundaki altın kolyeyi bağışlaması hâllerinde, edim, parça borcu niteliğindedir. Buna karşılık, bir kilo pirinç satışı çeşit borcu olarak nitelendirilir. Çeşit borcu, bazen belirli bir stok içinden borçlanılmış ise (belirli bir tarlada yetişen üründen bir kısmının veya depodaki kömürlerden bir ton kömür satışı gibi), sınırlı çeşit borcundan söz edilir. Borcun konusunun taraflarca birden çok edimden oluşacağının ancak bu edimlerden seçilecek birinin ifa edileceği tarzında kararlaştırılması hâlinde seçimlik borç söz konusu olur.

Edimin yerine getirilmesi borçlunun süregelen tarzda veya tekrarlayan davranışları ile gerçekleşiyor ve alacaklının edimin yerine getirilmesindeki menfaati de bu sürece yayılarak gerçekleşiyorsa sürekli edim söz konusu olur. Buna karşılık alacaklının edimin yerine getirilmesindeki menfaati tek bir anda gerçekleşiyor ise âni edimden söz edilir. Örnek olarak satış sözleşmesinde gerek satıcının satış konusunun mülkiyetini alıcıya devir borcu gerekse alıcının satış bedelini ödeme borcu âni edim niteliğindedir. Buna karşılık, kira sözleşmesinde kiralayanın kira konusu eşyayı kiracının kullanımına bırakma borcu, vekâlet sözleşmesinde vekilin, hizmet sözleşmesinde işçinin iş görme borçları sürekli edim niteliği taşır. Bazen bir borç ilişkisinde edimin ifası, belirli davranışların aralıklarla tekrarlanmasıyla mümkün olur. Böyle bir durumda, devri veya dönemli edimden söz edilir. Satış parasının taksitle ödeneceğinin, kira parasının her ay ödeneceğinin kararlaştırılması devri edim niteliğindedir.

Borç ilişkisi, alacaklıya borçludan borcun konusunu yerine getirilmesini talep yetkisi verir. Alacaklının bu talep yetkisi kural olarak sadece borçluya karşıdır. Buna borç ilişkisinin nisbi niteliği denilmektedir. İstisnai olarak taşınmazlar üzerindeki bazı haklar tapu siciline şerh edilirse sadece borçluya değil üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilir.

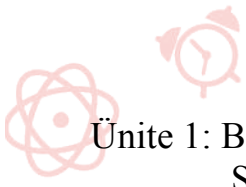
Borç ilişkisi borçluyu sorumlu kılmaktadır. Borçlu kural olarak malvarlığı ile sınırsız bir şekilde sorumludur.

Borçların Kaynakları

Türk Borçlar Kanunu genel hükümlerde düzenlendiği üzere borcun kaynakları genel olarak üç tanedir. Sözleşmeden doğan borçlar, haksız fiilden doğan borçlar ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlar olmak üzere.

Söz konusu borç kaynakları itibarıyla, borcun doğumunda kişinin iradesinin rolü dikkate alındığında, sözleşmelerden ve haksız fiilden doğan borçların iradeye dayandığını, sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlar açısından ise iradenin rolünün bulunmadığı ifade edilmektedir. Sözleşmelerden doğan borçlarda iradenin rolü, sözleşme tarafının arzu ettiği sonucun ortaya çıkmasını

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

sağlamasındadır. Oysa haksız fiillerde, borcun doğumunda iradenin rolü hukuka aykırı sonucun gerçekleşmesini sağlamakta, dolayısıyla hukuka aykırı sonuca yönelmiş iradenin, meydana gelen zararı tazmin yükümlülüğü doğurmasında görülür.

Hukuki İşlem Kavramı ve Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri

Bir veya birden çok kimsenin hukuki bir sonuç elde etmek için yapmış oldukları irade açıklamalarına hukuki işlem denmektedir.

Hukuki işlemin gerçekleşebilmesi için sadece bir tarafın irade açıklamasının yeterli olduğu işlemlere tek taraflı hukuki işlemler denmektedir.

Birden çok kimsenin iradesini açıklamasıyla oluşan hukuki işlemler ise sözleşmeler ve kararlardır.

Sözleşmeler iki tarafın karşılıklı ve uygun irade açıklamalarında bulunması ile kurulur. Sözleşmeler iki taraflı hukuki işlem olmalarına rağmen bazı sözleşmeler tek tarafa borç yüklerken çoğu sözleşmeler de her iki tarafa borç yüklemektedir.

Kararlar ise birden çok kimsenin bir konuda aynı yönde irade açıklamasında bulunmasıdır. Şirket yönetim kurulunda karar alınması gibi.

Borçlar hukukunda borç ilişkisi doğuran sözleşmeler varken medeni hukuk gibi bazı hukuk dallarında borç ilişkisini doğurmeyen sözleşmeler de mevcuttur. Türk Borçlar Kanunu özel borç ilişkileri bölümünde sözleşmeleri amaçları yönünden sınıflandırarak düzenlemektedir. Mülkiyeti devir amacı, kullandırma amacı, iş görme amacı, saklama ve teminat amacı güden sözleşmeler gibi. Borçlar Kanunu'nda ya da farklı özel kanunlarda düzenlenmiş bulunan sözleşmelere tipik (isimli) sözleşmeler denmektedir. Kanunda düzenlenmeyen ve bileşik, karma ya da kendisine özgü yapısı olan sözleşmelere de atipik (isimsiz) sözleşmeler denmektedir.

Sözleşme ilişkisi, iki taraflı hukuki işlem olması itibarıyla daima iki tarafın irade beyanını gerektirir. Bununla birlikte, bazı sözleşmelerde taraflardan sadece biri borç altına girer. Bu nitelikteki sözleşmelere tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler denilmektedir. Bağışlama sözleşmesi tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerin tipik örneğini teşkil eder. Buna karşılık, sözleşmelerde çok kere her iki taraf da borç altına girer. Sözleşmenin her iki tarafının da borç altına girdiği sözleşmeler iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak adlandırılmaktadır. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, kendi içinde ikiye ayrılır: İki tarafa borç yükleyen sözleşmede, tarafların borçları karşılıklı borç niteliğinde ise diğer ifadeyle, tarafların borçlarına ilişkin edimlerin değiş-tokuş edilmesi söz

konusu oluyor ise tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusu olur. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin bazıları eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliği taşır. Eğer iki tarafa borç yükleyen sözleşmede taraflardan biri daima borç altına giriyor, diğer tarafın borç altına girmesi, bazı şartların gerçekleşmesi ile söz konusu oluyor ise, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusudur. Örnek olarak vekâlet sözleşmesi ücretli vekâlet niteliği taşıdığından tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak adlandırılır. Oysa ücretsiz vekâlet sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Zira ücretsiz vekâlet sözleşmesinde vekil daima iş görme borcu altında iken müvekkil bazı şartların gerçekleşmesi hâlinde, örnek olarak vekilin iş görürken masraf yapması hâlinde bu masrafları ödeme borcu altına girer.

Sözleşmenin aslı edimlerinden biri sürekli edim niteliğinde ise sözleşme sürekli borç ilişkisi niteliğindedir. Vekâlet sözleşmesi hizmet sözleşmesi, kira sözleşmesi sürekli borç ilişkisi niteliğindedir. Sürekli edim içermeyen sözleşmeler ise âni ifalı sözleşmeler olarak nitelendirilmektedir.

Sözleşmelerin Kurulması

Türk Borçlar Kanunu tarafların iradelerini yani düşüncelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamaları ile sözleşmenin kurulacağını ifade etmiştir. İrade açıklaması açık veya kapalı olabilir. Sözleşmenin meydana gelebilmesi için ilk (önce) yapılan irade açıklamasına öneri denir. Öneri de bulunana da öneren denilmektedir. Öneride değişiklik yapmadan karşı tarafın kabul açıklaması ile de sözleşme kurulmuş olacaktır.

Bir irade açıklamasının öneri olabilmesi için şu unsurları taşıması gerekir:

- 1) Öneri karşı tarafa yöneltilmiş olmalıdır.
- 2) Öneri sözleşmenin bütün esaslı noktalarını kapsamalıdır.
- 3) Öneriyi yapan önerisiyle bağlı kalmak niyetinde olmalıdır.

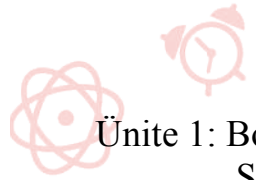
Bu unsurlardan bir tanesini taşımayan irade açıklaması bir öneri değil, öneriye davet olarak nitelendirilir.

Türk Borçlar Kanunu aksi açıkça anlaşılmadıkça şu halleri öneri olarak kabul etmiştir.

- Fiyatını göstererek mal sergilemek
- Tarife, fiyat listesi ya da benzerlerinin gönderilmesi

Ayrıca ısmarlanmamış bir şeyin gönderilmesinin öneri olmayacağını da belirtmiştir. Bu hâlde Kanun, gönderilen şeyi alan kişinin onu geri göndermek veya saklamakla yükümlü olmadığını da kabul etmektedir

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

Sözleşme hazır olanlar arasında yapılabileceği gibi hazır olmayanlar arasında da yapılabilir. Telefon, bilgisayar gibi iletişim sağlayabilen araçlarla doğrudan iletişim sırasında yapılan öneri, hazır olanlar arasında yapılmış sayılır.

Öneren yapmış olduğu önerisinden vazgeçebilir buna geri alma da denmektedir. Geri alma açıklaması, diğer tarafa öneriden önce veya aynı anda ulaşmış ya da daha sonra ulaşmakla birlikte diğer tarafça öneriden önce öğrenilmiş olursa, öneri yapılmamış sayılır.

Öneren önerisiyle ne kadar süre bağlı olacağını bildirebileceği gibi hiçbir süre de bildirmeyebilir. Öneren önerisiyle bağlı kalacağı süreyi bildirmesi halinde bu süre boyunca önerisi ile bağlı olacaktır. Karşı tarafın kabul beyanıyla sözleşme kurulacaktır.

Öneren önerisiyle bağlı kalacağı bir süre tespit etmedi ise

- Hazır olanlar arasında; derhal kabul edilmediği takdirde, öneriyi yapan önerisiyle bağlı kalmaz.
- Hazır olmayanlar arasında ise öneri yapan, zamanında gönderilmiş bir kabul haberinin normal olarak ulaşması gereken ana kadar önerisiyle bağlıdır.

Öneride bulunanın öneriyi yaptıktan sonra ölmesi veya fiil ehliyetini kaybetmesi halinde kural olarak öneren veya mirasçıları öneri ile bağlı olacaktır. Ancak kurulması amaçlanan sözleşmede önerenin kişisel özellikleri önem arz ediyorsa önerinin bağlayıcılığı sona erecektir.

Önerinin yöneltildiği kişinin, sözleşmeyi kurmak amacıyla öneriye uygun olarak açıkladığı irade açıklamasına kabul denmektedir.

- Kabul, tek taraflı ve karşı tarafa ulaşması gerekli bir irade açıklamasıdır.
- Kabul, tamamen öneriye uygun olmalıdır.
- Kabul açıklamasının önerinin bağlama süresi içinde önerene ulaşması gerekir.
- Kabul açık veya örtülü bir irade açıklaması olabilir.

Taraflar sözleşmenin ikinci derecedeki hususlarını hiç görüşmemiş olsalar dahi sözleşmenin esaslı noktalarını kararlaştırmışlarsa sözleşme kurulmuş olacaktır. Sonradan ikinci derecedeki hususlar yönünden anlaşmazlık çıkarsa hâkim sorunu karara bağlayacaktır.

- Hazır olanlar arasında sözleşme kabul beyanının açıklanmasıyla hem kurulur hem de hüküm ifade eder.
- Hazır olmayanlar arasında yapılan sözleşme kabul haberinin önerene ulaştığı anda kurulur. Ancak kabul haberinin gönderilme anından

itibaren hüküm ifade eder, yani sonuçlarını doğurur.

Tacirler arasında telefonla, telgraf vb. araçlarla ya da sözlü olarak sözleşme yapılması halinde taraflardan biri sözleşme içeriğini bildiren teyit mektubu hazırlar ve diğer tarafa gönderir. Teyit mektubunu alan taraf 8 gün içinde itirazda bulunmazsa teyit mektubunun içeriği sözleşme içeriği olarak kabul edilecektir.

Genel İşlem Koşulları: Borçlar hukukunun ana ilkesi olan sözleşme özgürlüğü ilkesi taraflara sözleşmenin içeriğini kanunun öngördüğü sınırlar çerçevesinde kararlaştırma yetkisi vermektedir. Ancak ekonomik gelişmeler, kitlelere yönelik sözleşme yapma gereksinimi uyandırmıştır. Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümlerine denilmektedir. Bankaların, sigorta şirketlerinin hazırladıkları sözleşmeler gibi. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu bu sözleşmelerde karşılıklı uygun irade beyanı bulunmadığından genel işlem şartları başlığı altında sözleşmenin diğer tarafını koruyucu hükümler getirmiştir. Bu konuda Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'da da düzenleme mevcuttur ve tüketiciler lehine olan bu hükümler uygulanmaya devam edecektir.

Sözleşmede yer alan genel işlem koşullarının karşı tarafın aleyhine içerikte düzenlemesi halinde, bu hükümlerin geçerli olması bazı şartlara bağlanmıştır. Sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa,

- Bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi vermesi,
- Bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlaması
- Karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesi gerekir.

Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır.

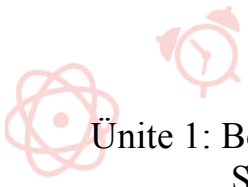
Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan genel işlem koşulları da yazılmamış sayılır. Genel işlem koşulları düzenleyene tek başına sözleşmenin içeriğini değiştirme ya da düzenleme yetkisi verdi ise bu hükümler de yazılmamış sayılacaktır.

TBK genel işlem koşullarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamayacağını düzenlemiştir.

Sözleşmenin genel işlem koşullarından yazılmamış sayılan hükümleri dışında kalan kısımları geçerlidir. Düzenleyen yazılmamış sayılan kısımlar olmasaydı sözleşmeyi yapmayacağını ileri sürerek sözleşmenin tamamını geçersiz kılamayacaktır.

Genel işlem koşullarını yorumlama ihtiyacı duyulursa düzenleyenin değil karşı tarafın lehine yorumlanacaktır.

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

İlan yoluyla ödül sözü vermenin özelliği: Bir kimsenin tek taraflı irade açıklaması ile bir sonucun gerçekleşmesi karşılığında ödül vereceğini kamuya ilan etmesi geçerlidir. Sonuç gerçekleştiğinde ödül vaadinde bulunan söz verdiği ödülü yerine getirecektir. Bununla beraber kanun, ödül sözü verenin sözünden cayması veya sonucun gerçekleşmesini engellemesi hâlinde bir ya da birden çok kişiye ödenecek giderlerin toplamının ödülün değerini aşamayacağını öngörmüştür. Keza ödül sözünden cayan kimse, giderlerinin ödenmesini isteyenlerin beklenen sonucu gerçekleştiremeyeceklerini ispat ederse giderleri ödeme yükümlülüğünden kurtulacaktır.

Sözleşme yapma zorunluluğu: Sözleşme özgürlüğü ilkesi ana ilke olmasına rağmen istisnai olarak sözleşme yapma zorunluluğunun mevcut olduğu haller de söz konusudur. Bu haller ya kanundan ya da tarafların iradesinden kaynaklanmaktadır. Kanundan kaynaklanmaya örnek; Kamu hukuku tüzel kişileri ile kamu hizmetini imtiyaz yoluyla yerine getiren doğalgaz, su vb. dağıtan tüzel kişiler kamu hizmetinden yararlanmak isteyen kimselerle sözleşme yapmak zorundadır. Kişiler kendi iradeleri ile ileride bir sözleşmede bulunacaklarına dair ön sözleşme yapmaları halinde kendi iradeleri ile sözleşme yapma zorunluluğu altına girmiş olmaktadır. Buna aykırı davranıp esas sözleşmeyi yapmaktan kaçınmaları halinde diğer taraf mahkeme kararı ile sözleşmenin yerine getirilmesini sağlayabilir.

Sebep gösterilmeksizin borç tanınması: TBK uyarınca bir kimsenin herhangi bir sebep belirtmeksizin borçlu olduğunu beyan etmesi geçerli sayılacaktır. Örnek olarak B tarafından “A’ya 1000 TL borçluyum” tarzında bir beyanda bulunulması ve çok defa bu hususta bir senet düzenlenmesi, anılan borcun hangi sebepten olduğu belirtilmemiş olsa dahi geçerlidir. Diğer ifadeyle A, B’den borcu ifa etmesini talep ettiğinde borcun sebebi bulunduğunu ispat etmek zorunda değildir.

